

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 11 КЛАСУ ЗАСОБАМИ ПІДРУЧНИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Таміла Яценко,

*доктор педагогічних наук, головний науковий
співробітник відділу навчання української мови
та літератури, Інститут педагогіки НАПН
України,*

tamilakod@ukr.net

Ключові слова: українська література, шкільний підручник, культурологічний підхід, мистецький контекст, загальнокультурна компетентність.

В умовах модернізації шкільної літературної освіти набуває актуальності проблема формування ключових і предметної читацької компетентностей учнів у процесі навчання української літератури в ліцеї.

Однією із ключових компетентностей сучасної шкільної освіти, унормованих у Концепції Нової української школи (2016), визначено «Обізнаність та самовираження у сфері культури». Її предметна означеність методично увиразнюється в шкільному курсі української літератури для 11 класу. Однак важливо вказати на наявність термінологічних розбіжностей щодо визначення основних положень проблеми реалізації культурологічного підходу в шкільній освіті, зокрема й літературній. Так, культурологічною змістовою лінією Державного стандарту базової і повної освіти (2011) літературного компонента освітньої галузі «Мови і літератури» передбачено формування в учнів *загальнокультурної компетентності*. Відтак, враховуючи неусталеність дефініцій щодо трактування сутності культурологічного аспекту шкільної освіти, *загальнокультурну компетентність* визначаємо як інтегровану якість особистості, її здатність аналізувати й оцінювати

досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства. Ця *ключова компетентність* передбачає глибоке розуміння особистістю власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного самовираження інших. На предметному рівні *загальнокультурна компетентність* виявляється в здатності учнів-читачів зіставляти специфіку розкриття літературної теми (чи образу) у різних видах мистецтва; ідентифікувати себе як представника певної національної культури; визначати роль української літератури в загальноєвропейському і світовому культурному контекстах; аналізувати та інтерпретувати художні твори у взаємодії з різними творами мистецтва; усвідомлювати соціокультурну значущість художньої літератури; набувати досвід емоційних переживань, виявляти ціннісне ставлення до різних видів мистецтва та формувати відкритість до міжкультурної комунікації.

Дидактико-методичний потенціал української літератури як шкільного предмета для розвитку *загальнокультурної компетентності* учнів-читачів ефективно реалізовано у підручнику української літератури (рівень стандарту) для 11 класу (авторський колектив – Фасоля А. М., Яценко Т. О., Уліщенко В. В., Бійчук Г. Л., Тименко В. М.) (2019). Змістове наповнення наскрізної рубрики підручника «Культурно-мистецький контекст» орієнтує учнів на розгляд літературного твору у взаємозв'язках із різними видами мистецтва. На прикладі життя і творчості письменників ХХ ст. досліджуються взаємовпливи художньої літератури, музики, театру та інших видів мистецтва. Сучасна пізнавальна та доступна розумінню учнями цієї вікової категорії інформація про українське мистецтво ХХ ст. (репродукції творів живопису, фото скульптурних, архітектурних пам'яток, ідейно-естетичний аналіз художніх полотен і музичних творів тощо) сприяє глибокому осмисленню ідейно-художнього змісту літературного твору, вдосконаленню вмінь проводити мистецькі паралелі у процесі аналізу та інтерпретації літературного твору, а також формуванню розуміння української літератури як невід'ємного

складника світового мистецтва. Наприклад, у процесі вивчення програмової теми «Розстріляне відродження», що орієнтує на осмислення розмаїття українського мистецтва 20-х рр. ХХ ст., розгляд ідейних позицій літературних організацій і мистецьких угруповань, розуміння існування авангардних тенденцій в українській літературі 1920-х рр., передбачено систему запитань і завдань розгляду художнього твору у мистецькому контексті. Так, для підвищення рівня *загальнокультурної компетентності* учнів 11 класу розроблено систему запитань і завдань до рубрики «Культурно-мистецький контекст»: «Стисло схарактеризуйте розвиток українського мистецтва 1920-х рр. Назвіть його видатних представників. Твори яких українських митців цього періоду ви знаєте, а з творчістю котрих хотіли б ознайомитися?»; «Перегляньте репродукції картин українських художників-авангардистів. Творчість кого з них вам найбільше імпонує? Чому? Підготуйте віртуальну екскурсію «У мистецькій галереї українських художників перших десятиліть ХХ ст.». Такі види навчальної діяльності апелюють до рівня культурного, читацького досвіду учнів, сприяють вдосконаленню їхніх умінь самостійної діяльності.

У методичному апараті означеного підручника передбачено запитання і завдання репродуктивного і проблемного характеру, що забезпечують роботу учнів з його ілюстративним матеріалом. Наприклад, у процесі вивчення програмової теми «Літературний авангард» пропонується розглянути репродукції картин О. Богомазова та підготувати розповідь про одну із його картин. Автори підручника рекомендують учням ознайомитися з творчістю митців-кубофутуристів та дають завдання схарактеризувати скульптуру О. Архипенка «Карусель П'єро» з погляду естетики кубофутуризму. Така організація навчальної діяльності на уроці української літератури сприятиме глибокому осмисленню учнями ідейно-художнього змісту літературних творів у контекстів різних видів мистецтва.

На розуміння учнями синтезу різних видів мистецтва також орієнтує рубрика «Читацьке дозвілля» із завданнями для підвищення рівня їхньої

загальнокультурної компетентності. Наприклад, у процесі опрацювання теми «Літературний авангард» школярі мають можливість підготувати запитання для інтелектуальної гри «Авангардизм в українському мистецтві».

Розвитку загальнокультурної компетентності учнів 11 класу сприяють завдання пошукового характеру рубрики «Ваші читацькі проекти». Так, у процесі вивчення творчості поета Є. Плужника, твори якого сповнені елегантними мотивами, учням запропоновано підготувати відеоекскурсію «Осінь у картинах українських художників перших десятиріч ХХ ст.», а для поетичного супроводу презентації картин рекомендовано укласти добірку лірики Є. Плужника, В. Свідзинського, присвячених відтворенню краси осінньої природи.

Отже, підручник української літератури (рівень стандарту) для 11 класу (авторський колектив – Фасоля А. М., Яценко Т. О., Уліщенко В. В., Бійчук Г. Л., Тименко В. М.) (2019) як у змістовому, так і в методичному аспектах орієнтований на реалізацію ідей культурологічного підходу в шкільній літературній освіті. Підручник направляє на вивчення літературного твору у взаємозв'язках із різними видами мистецтва, що сприятиме прилученню учнів-читачів до світових і національних мистецько-літературних надбань ХХ ст., удосконаленню вмінь аналізувати й інтерпретувати художні твори у контексті естетики художніх напрямів і стильових течій цього періоду, поглибленню вмінь самостійної пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей та підвищенню рівня загальнокультурної компетентності.

Список використаної літератури

1. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 лист. 2011 р. № 1392 : [зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 538 від 07.08.2013] URL : **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**

2. Про схвалення Концепції реалізації державної «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження КМУ від 14 груд. 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>

3. Фасоля А. М., Яценко Т. О., Уліщенко В. В., Бійчук Г. Л., Тищенко В. М. Українська література. Рівень стандарту: підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ, 2019. 320 с. : іл.